

Pregled, inventarizacija in monitoring rastlinskih genskih virov, ki so pomembni za prehrano in kmetijstvo in se ohranjajo *in situ* na kmetijskih gospodarstvih

Jelka Šuštar Vozlič

(jelka.vozlic@kis.si)

Izobraževanje za ukrepe kmetijske politike za leto 2020

Ljubljana, 23. 1. 2020

Osnovni podatki o projektni nalogi

JN male vrednosti (14.12.2018), podpis pogodbe: 21.6. 2019

- **Naročnik:** Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano
- **Izvajalec plačila:** Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja (Storitev je sofinancirana iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP) v višini 75 %).
- **Program razvoja podeželja RS 2014 – 2020, Podukrep M10.2**
– Podpora za ohranjanje, trajnostno rabo in razvoj genskih virov v kmetijstvu (Proračun RS, NRP 2330-15-0011 Površinski ukrepi PRP 14-20)

Izvajalec: Kmetijski inštitut Slovenije

- Podizvajalec: Biotehniška fakulteta UL

Rastlinski genski viri (RGV)

kakršenkoli genski material rastlinskega izvora, ki ima dejansko ali potencialno vrednost za prehrano in kmetijstvo

Foto: J. Verbič

Avtohtoni genski viri

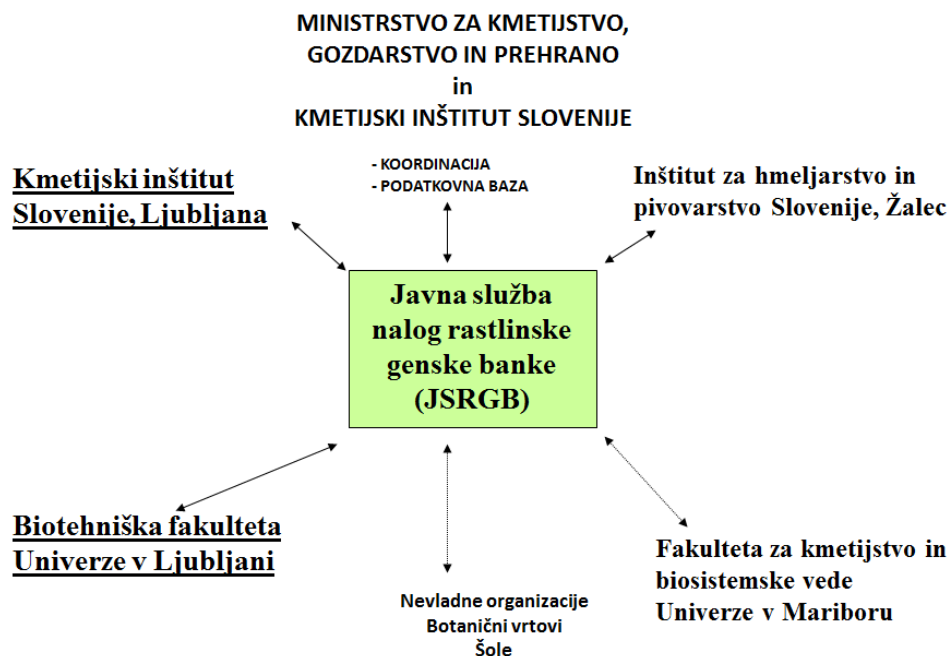
RGV, ki izvirajo iz Republike Slovenije, vključno z **lokalnimi sortami, populacijami kmetijskih rastlin in samoniklimi vrstami**

S svojo genetsko raznolikostjo in prilagodljivostjo danim talnim in podnebnim razmeram predstavljajo **dragocen vir za žlahtnjenje novih sort**, hkrati pa so pomemben nacionalni zaklad države ali naroda, ki ga je potrebno **ohraniti tudi za prihodnje rodove**.

Ur.l. RS 62/17. Pravilnik o merilih, postopkih in metodah za ohranjanje in trajnostno rabo RGV

Ohranjanje rastlinskih genskih virov

- **ex situ**: ohranjanje RGV zunaj njihovega naravnega habitata (v obliki semena, *in vitro*, *in vivo*, kolekcij-skega nasada, idr.) - v genskih bankah

Ohranjanje rastlinskih genskih virov

- *in situ*: ohranjanje RGV v njihovem naravnem okolju,
- v primeru gojenih vrst rastlin pa ohranjanje v pridelovalnem okolju, v katerem so razvili svoje posebne lastnosti (kmetije, naravni travniški sadovnjaki, idr.).

Foto: G. Osterc

Cilji projektne naloge (1/2)

Pregled in inventarizacija (popis) stanja rastlinskih genskih virov *in situ* na kmetijskem gospodarstvu, tako za gojene rastline kot divje sorodnike gojenih rastlin in samonikle rastline, ki imajo potencialno vrednost za kmetijstvo in prehrano

Foto: J. Verbič

1. vzpostavitev evidence:

- **slovenskih območij in kmetij**, ki še pridelujejo stare redke vrste oziroma opuščene lokalne sorte in lokalne populacije kmetijskih rastlin (poljščine, krmne rastline, vrtnine, zdravilne in aromatične rastline, sadne rastline, vinska trta);

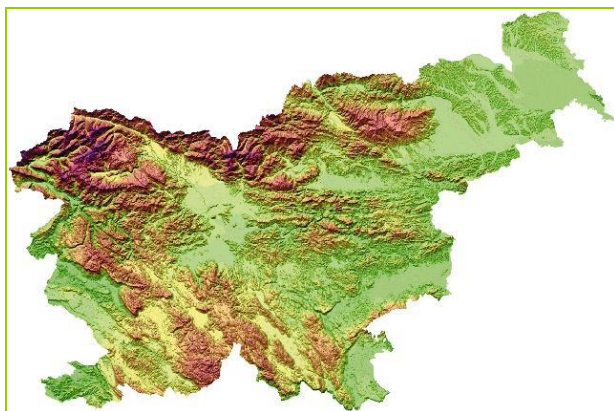

Foto: J. Verbič

2. vzpostavitev evidence:

- **vrst, lokalnih sort in populacij z opisi, stanjem, dokumentacijo njihove tradicionalne uporabe in načinom gojenja**, ki so se pridelovale v preteklosti (poljščine, krmne rastline, vrtnine, zdravilne in aromatične rastline, sadne rastline, vinska trta)

Foto: J. Verbič

Cilji projektne naloge (2/2)

Razvoj in vzpostavitev monitoringa in opozorilnih sistemov pred izgubo RGV, pomembnih za prehrano in kmetijstvo:

➤ **vzpostavitev enoletnega pilotnega monitoringa:**

- lokalnih, zlasti opuščениh sort ter populacij sadnih rastlin (jablana, hruška) na ravni države in
- vsega avtohtonega genskega materiala oziroma RGV na dveh območjih.

Vsebinski načrt izvedbe – 1. faza

Na podlagi javno dostopnih podatkov, ki izhajajo iz dejavnosti ministrstev, JSKS in drugih javnih služb, znanstveno raziskovalnih institucij, univerz, botaničnih vrtov, upravljanja zavarovanih območij, dejavnosti skupin in organizacij pridelovalcev oz. njihovih združenj ter druge strokovne javnosti in nevladnih organizacij in vseh drugih razpoložljivih virov:

- **analizirati trenutno stanje in evidentirati vsa slovenska območja pridelave in KMG ter ostale fizične in pravne osebe, ki hranijo oziroma so ali še pridelujejo stare redke vrste oziroma lokalne sorte, zlasti opuščene in populacije poljščin, krmnih rastlin, vrtnin, zdravilnih in aromatičnih rastlin, sadnih rastlin in vinske trte;**

Vsebinski načrt izvedbe – 1. faza

- **priprava preglednega seznama** vrst, lokalnih sort in populacij kmetijskih rastlin **z opisi** po posameznih skupinah kmetijskih rastlin (poljščine, krmne rastline, vrtnine, zdravilne in aromatične rastline, sadne vrste, vinska trta), ki so se na kmetijah pridelovale v preteklosti in se opustile oziroma se manj uporabljajo v kmetijski pridelavi in **dokumentacija njihove tradicionalne rabe in gojenja ter območij pridelave**;
- **izdelava dveh modelov monitoringa** RGV na KMG in opozorilnih sistemov pred izgubo RGV in sicer:
 - **model monitoringa** lokalnih, zlasti opuščениh sort ter populacij dveh rastlinskih vrst (jablane in hruške) **na ravni države**
 - **model monitoringa vsega avtohtonega genskega materiala** oziroma RGV za prehrano in kmetijstvo na KMG **na manjšem območju** (na primer vas, občina);

Vsebinski načrt izvedbe – 2. faza

- **izvedba enoletnega pilotnega monitoringa** lokalnih, zlasti opuščenih sort in populacij **jablane in hruške** na ravni države glede na rezultate 1. faze;
- **izvedba enoletnega pilotnega monitoringa vsega avtohtonega genskega materiala** oziroma RGV za prehrano in kmetijstvo na KMG na **najmanj dveh različnih območjih pridelave** glede na rezultate 1. faze

Pridobivanje podatkov

- Spletna anketa: dostopna na www.kis.si/staresorte
- Anketa v papirni obliki: za distribucijo ob izpolnjevanju subvencijskih vlog, idr.

Informacije bomo uporabili izključno za namene projektne naloge ob upoštevanju Zakona o varstvu osebnih podatkov.

Foto: J. Verbič

Spletna anketa

Stare sorte - TRENUTNO TESTNA

Spoštovani slovenski pridelovalci kmetijskih rastlin!

Lokalne oziroma stare domače sorte in populacije kmetijskih rastlin, ki so se skozi rodove ohranile le na kmetijah, so del bogate slovenske kulturne dediščine. Želimo si, da bi to dediščino ohranili tudi za prihodnje rodove. Zavedamo se, da so še številne stare domače sorte, ki so se nekoč pri nas pridelovale, opustile. Nekatere ohranjamo le še v zbirkah in nasadih rastlinske genske banke in strokovno-raziskovalnih institucij, nekatere pa ohranjate le pridelovalci na vaših kmetijah: na njivah in vrtovih, v sadovnjakih in vinogradih.

Zato vas prosimo, da nam zaupate, katere stare domače sorte še vedno ohranjate in pridelujete na vaših kmetijah in nam odgovorite na nekaj vprašanj.

S pridobljenimi podatki bomo v okviru nadaljnega dela lahko sooblikovali načine ohranjanja starih domačih sort in njihovo nadaljnjo uporabo na slovenskih tleh ter zagotovili večjo raznolikost v rastlinski pridelavi sedanjim in prihodnjim rodovom.

Za ohranitev starih domačih sort je kakršnakoli informacija zelo pomembna in dragocena, zato vas vljudno vabimo k sodelovanju. Izpolnjevanje ankete vam bo vzelo 3 do največ 5 minut.

Pridobljene podatke bomo uporabili izključno za namene raziskave ob upoštevanju Zakona o varstvu osebnih podatkov.

***Prosimo, če nam zaupate, ali pridelujete stare sorte spodaj navedenih skupin rastlin. Če je odgovor da, označite, katere in v nadaljevanju izpolnite podrobnosti.**

Možnih je več odgovorov

- Vrtnine
- Poljščine
- Krmne rastline
- Sadne rastline
- Vinska trta
- Zelišča in dišavnice
- Drugo

Naslednja stran

www.kis.si/staresorte

Spletna anketa

Prosimo, dopišite ime sorte ali domače ime vrtnine, koliko časa jo že pridelujete ter na kratko opišite namen uporabe ali morebitno zanimivost. Če vrste ni na seznamu, jo prosim dopišite v prazne okvirčke spodaj.

	Sorta oz. domače ime	Koliko let se že prideluje?	Namen uporabe oz. zanimivost
čebula	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
česen	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
fižol	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
solata	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
zelje	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Naslednja stran

www.kis.si/staresorte

ANKETA O PRIDELAVI STARIH SORT NA KMETIJAH

Lokalne oziroma stare domače sorte in populacije kmetijskih rastlin, ki so se skozi rodove ohranile le na kmetijah, so del bogate slovenske kulturne dediščine. Želimo si, da bi to dediščino ohranili tudi za prihodnje rodove. Zavedamo se, da so se številne stare domače sorte, ki so se nekoč pri nas pridelovale, opustile. Nekatere ohranjamo le še v zbirkah in nasadih rastlinske genske banke in strokovno-raziskovalnih institucij, nekatere pa ohranjate le pridelovalci na vaših kmetijah: na njivah in vrtovih, v sadovnjakih in vinogradih.

Zato vas prosimo, da nam zaupate, katere stare domače sorte še vedno ohranjate in pridelujete na vaših kmetijah in nam odgovorite na nekaj vprašanj.

S pridobljenimi podatki bomo v okviru nadaljnega dela lahko sooblikovali načine ohranjanja starih domačih sort in njihovo nadaljnjo uporabo na slovenskih tleh ter zagotovili večjo raznolikost v rastlinski pridelavi sedanjim in prihodnjim rodovom.

Anketo izvajamo v okviru javnega naročila za izvedbo projektne naloge 'Pregled, inventarizacija in monitoring rastlinskih genskih virov, ki so pomembni za prehrano in kmetijstvo in se ohranjajo *in situ* na kmetijskih gospodarstvih', ki je sofinancirana s strani Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP).

Pridobljene podatke bomo uporabili izključno za namene projektne naloge ob upoštevanju Zakona o varstvu osebnih podatkov.

Več informacij o nalogi lahko najdete na www.kis.si/staresorte, kjer je tudi povezava do spletne ankete.

Za podrobnejše informacije se lahko obrnete tudi na:

Dr. Jelka Šuštar Vozlič, Kmetijski inštitut Slovenije, tel: 01/ 2805 188, e-mail: jelka.vozlic@kis.si

Dr. Zlata Lužar, Biotehniška fakulteta UL, tel: 01/ 3203 269 e-mail: zlata.luthar@bf.uni-lj.si

Dr. Gregor Osterc, Biotehniška fakulteta UL, tel: 01/ 3203 145, e-mail: gregor.osterc@bf.uni-lj.si

Anketni list prosimo vrnite do konca marca 2020 na:

Jelka Šuštar Vozlič, Kmetijski inštitut Slovenije, Hacquetova ulica 17, 1000 Ljubljana (jelka.vozlic@kis.si) ali Gregor Osterc, Biotehniška fakulteta, Jamnikarjeva 101, 1000 Ljubljana (gregor.osterc@bf.uni-lj.si)

V preglednico napišite, katere stare domače sorte pridelujete na Vaši kmetiji

Skupine kmetijskih rastlin	Vrsta (npr. fižol, ajda, korenje, jabolana, vinska trta ...)	Ime stare domače sorte	Koliko let sorto že pridelujete oz. kdaj ste sorto posadili (za trajnice, sadne vrste in vinsko trto)	Namen in uporaba
PRIMER vrtne	PRIMER fižol	PRIMER Novakov pisanček	PRIMER Od leta... več kot xx let... ipd.	PRIMER Npr: Uporabljamo ga samo na kmetiji... ali: izmerjujemo s sosedi... ali: fižol prodajamo na lokalni tržnici... ipd...
Vrtne (npr. fižol, solata, zelje)				
Poljščine (npr. ajda, lan, proso, riček, sirek idr.)				
Krmne rastline (npr. krmno korenje, krmna pesa, trave, detelje idr.)				
Sadne vrste (jablana, hruška, drugo)				
Vinska trta				
Zelišča in začimbnice (npr. arnika, kamilica, drugo)				
Drugo				

Primek in ime, naslov kmetije, tel. ali e-mail:

Anketni list prosimo vrnite do konca marca 2020 na:

Jelka Šuštar Vozlič, Kmetijski inštitut Slovenije, Hacquetova ulica 17, 1000 Ljubljana, (jelka.vozlic@kis.si) ali Gregor Osterc, Biotehniška fakulteta, Jamnikarjeva 101, 1000 Ljubljana (gregor.osterc@bf.uni-lj.si)

Kontaktne osebe za podrobnejše informacije

Dr. Jelka Šuštar Vozlič, KIS:

- jelka.vozlic@kis.si, tel: 01/2805 188

Dr. Zlata Luthar, BF:

- zlata.luthar@bf.uni-lj.si, tel: 01/3203 269

Dr. Gregor Osterc, BF:

- gregor.osterc@bf.uni-lj.si, tel. 01/3203 145

Spletna povezava: www.kis.si/staresorte

Hvala za pozornost!

Foto: J. Verbič